

Način izbora crpskih mitropolita i patrijaraha u 19. i 20. veku

Patrijarh po Božjoj volji i meri narodnoj

Autor: Protojerej mr Velibor Džomić,

Pažnju pravoslavnih vernika, a u novije vreme i šire javnosti (zahvaljujući razvoju i značaju medija u savremenom društvu), uvek je privlačilo, kao što i danas privlači, pitanje izbora Arhiepiskopa pečkog, Mitropolita beogradsko-karlovačkog i Patrijarha srpskog. Takvo interesovanje, kako vernika, tako i šire javnosti, ni u kom slučaju ne može da šteti Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi. Naprotiv, to je jedan od znakova duhovne probuđenosti i duhovne zainteresovanosti za život, misiju i budućnost Srpske Crkve kao najstarije i najuglednije institucije srpskoga naroda. Otuda svi arhijereji i sveštenoslužitelji Srpske Crkve i te kako mogu da budu ponosni na ovu, u ovo vreme do neslućenih granica projavljenu, činjenicu.

Po pitanju izbora patrijarha srpskog ne može biti i nema senzacije kada je u pitanju način izbora. Način izbora je uvek propisan i poznat pre upražnjenja patrijaraškog, tako da u tom pogledu nema nikakvih nepoznanica. Svaki Srbin ima pravo da zna na koji se način bira njegov patrijarh. Ono što može da iznenadi, čak i arhijereje i sveštenoslužitelje, jeste ime kandidata, kao što je izbor Episkopa raško-prizrenskog Pavla za patrijarha srpskog u decembru 1990. godine za mnoge, čak arhijereje i sveštenoslužitelje, i te kako predstavljao iznenađenje.

Iz istorije naše pomesne Crkve uočavamo više načina izbora duhovnog poglavara srpskoga naroda. Valja se prisetiti načina izbora Svetoga Save, prvog arhiepiskopa srpskih i primorskih zemalja, 1219. godine, ali i činjenice da je svetog Arsenija Sremca, naslednika Svetoga Save, lično izabrao Sveti Sava. Od cara Dušana i uzdizanja Arhiepiskopije u rang Patrijaršije, u izboru patrijarha su posebno mesto, pored vladara, imali i crkveno-narodni sabori.

Od početka moderne državnosti Srbije i dobijanja crkvene autonomije 1831. godine do danas, primenjivano je više načina izbora srpskog crkvenog poglavara.

Knjaz Miloš Obrenović se mnogo više i kompleksnije od Karađorđa mešao u crkvene poslove. „U prvim danima njegove vlasti davao je ili oduzimao parohije, rešavao bračne sporove i to po svome nahođenju, postavljao namesnike po manastirima, premeštao kaluđere, manastire pretvarao u crkve“.[1]

Nakon što je 1816. godine Mele(n)tije (Nikšić) izabran za episkopa šabačkog i užičkog (što predstavlja jedan veoma važan događaj u istoriji naše Crkve, s obzirom da je on bio prvi Srbin koji je izabran za episkopa u oslobođenoj Srbiji), knjaz Miloš je doneo Uredbu o sveštenstvu koju je i Mitropolit Mele(n)tije potpisao 18. februara 1816. godine. Uredbom su propisani iznosi koje su episkopi i sveštenoslužitelji imali pravo da uzimaju od naroda na ime izvršenih obreda.[2] Očevidno je da su crkveni poslenici, bliski Knjazu Milošu, imali udela u sastavljanju ove uredbe, ali je odlučujuću reč imao knjaz, s obzirom da je uredbi, snagom svog autoriteta, davao pravnu snagu.

Arhipastirstvo Mitropolita Mele(n)tija je trajalo vrlo kratko. Osumnjičen da je radio o glavi Knjaza Miloša, knjaz je naredio Marku Štitarcu da ubije Mele(n)tija, što je ovaj i učinio 16. juna 1816. godine“.[3]

Knjaz Miloš je u Kragujevcu 13. i 14. decembra 1822. godine sazvaio skupštinu na koju je, pored kmetova i drugih uglednih ljudi, pozvao i veliki broj sveštenika i kaluđera. Skupština je donela „odluku o visini vladličanskih prihoda i načinu prikupljanja istih, zabranivši vladičinim ljudima da oni to na svoju ruku vrše“.[4] Formiran je i Sveštencički sud kome je stavljeno u dužnost da sudi po pravilima iz Krmčije (Zakonopravila) Svetoga Save. I to je bio jedan vid ograničavanja vlasti i prava beogradskog mitropolita – Grka, ali i podrška srpskom narodnom sveštenstvu. Navedene odluke su izazvale veliki revolt beogradskog mitropolita pa je knjaz Miloš u martu i maju 1823. godine ponovo sazvaio skupštinu koja je potvrdila svoje odluke iz decembra 1822. godine.[5]

Sultanskim hatišerifom od 15. avgusta 1830. godine, Srbima je, pored ostalog, prvim članom priznato pravo na slobodu veroispovesti u srpskim crkvama, dok je četrnaestim članom narodu priznato pravo da bira svoje mitropolite i episkope, koje će posvećivati carigradski patrijarh, što je praktično značilo i priznavanje prava na crkvenu autonomiju. To je za posledicu imalo mogućnost samostalnog organizovanja života Crkve u Srbiji. Saglasno tome, Mele(n)tije (Pavlović) je izabran za mitropolita Srbije, te je 18. avgusta 1831. godine hirotonisan za episkopa u Carigradu. Narednog dana, za episkopa je hirotonisan Nikifor (Maksimović), koji je izabran za episkopa užičkog. Njih dvojica su, nakon povratka iz Carigrada, za episkopa požarevačkog hirotonisali Gerasima (Đorđevića). Time je, nakon tolikih vekova, stvoren kanonski uslov za punu unutrašnju crkvenu autonomiju i konstituisanje episkopskog sabora Pravoslavne Crkve u Knjaževini Srbiji. Na taj način je otvorena mogućnost rada na punom obnovljenju unutrašnje crkvene organizacije.

Hatišerif od 1833. godine nije propisivao položaj Pravoslavne Crkve u Knjaževini Srbiji.

Sretenjski ustav od 1835. godine je sadržao prve norme o položaju Pravoslavne Crkve u Knjaževini Srbiji. Deveta glava Sretenjskog ustava sa naslovom „o Crkvi“ načelno je regulisala ustavni položaj Pravoslavne Crkve u Knjaževini Srbiji. Odredbom člana 92. je propisano da je „u pravoslavnoj vostočnoj Srpskoj Crkvi jedan mitropolit Srpski“ te da „arhijereja može biti onoliko koliko bude po množestvu naroda nužno“. Dakle, preko državnih vlasti je šticeana autonomija Srpske Crkve i otklanjana mogućnost eventualnog postavljanja nesrpskog mitropolita, što je Hatišerifom od 1830. godine bilo potvrđeno.

U prvom srpskom državnom zakonu o crkvenim vlastima, koji je u nauci poznat pod nazivom Načertanije o duhovnoj vlasti u Srbiji od 1836. godine, koji je proglasio Knjaz Miloš, nalazimo prve zakonske norme o izboru srpskog crkvenog poglavara. S obzirom da je već od tog vremena Pravoslavlje suštinski predstavljalo državnu veru, u stavu 3. člana 30 Načertanija propisano je da „Arhiepiskopa i Mitropolita naimenuje Knjaz, izabravši na to zvanije najdostojnijeg između Episkopa“.

U Ustrojeniju duhovne vlasti Knjaževstva Srpskog od 1847. godine nema eksplicitne odredbe o izboru mitropolita kao duhovnog poglavara Srbije. U suštini, reč je o neuporedivo boljem zakonskom rešenju od Načertanija s obzirom da je doneto za vreme vladavine Knjaza Aleksandra Karađorđevića.

Knez Mihailo Obrenović je 1862. godine proglasio Zakon o crkvenim vlastima pravoslavne vere i to je treći srpski državni zakon o državnoj pravoslavnoj veri. Ni u ovom zakonu nema eksplicitne odredbe o izboru arhiepiskopa beogradskog i mitropolita srpskog. Članom 94. je propisano da „Arhijerejski Sabor obšt看im dogovorom bira episkopa i svoj izbor predlaže knjazu na odobrenje, pa tek počem knjaz izbor odobri, sabor posle izbranoga crkveno posvećuje“. Analogijom se dolazi do zaključka da je na isti način vršen izbor arhiepiskopa i mitropolita beogradskog. Ne treba zaboravljati da je kralj Milan Obrenović 1882. godine, dakle u vreme važenja ovog zakona, mimo kanonskih i zakonskih normi svrgao mitropolita Mihaila Jovanovića.

U Zakonu o crkvenim vlastima Istočno-Pravoslavne Crkve od 1890. godine propisano je da se „Arhiepiskop Beogradski i Mitropolit Srbije bira između srpskih eparhijskih episkopa. Nu može biti izabran i između episkopa u pensiji, koji nisu pod kanonskom zabranom“ (čl. 21.). Ni u ovom zakonu nema eksplicitne odredbe o načinu izbora crkvenog poglavara. S obzirom da je kralj imao presudnu ulogu u izboru episkopa predloženih od strane arhiepiskopa (član 25.), lako se zaključuje da je istu ulogu imao i prilikom izbora crkvenog poglavara.

Uticao svetovnih vlasti na mnoga unutrašnja crkvena pitanja toga vremena delom je razumljiv zbog toga što je Pravoslavlje predstavljalo državnu veru što je podrazumevalo brojne i kompleksne obaveze državne vlasti u tom pogledu. Međutim, ne treba gubiti iz vida činjenicu da su moderna državnost i ustavnost Srbije označile odbacivanje mistične i prihvatanje sekularne teorije o poreklu državne vlasti. Principijelno posmatrano, svetovnoj vlasti iz tog razloga ni tada nije pripadalo pravo na mešanje u unutrašnja crkvena pitanja.

U 20. veku, nakon obnovenja od Turaka po drugi put ugašene Pečke Patrijaršije (1766.g.), izabrano šest srpskih patrijaraha – Dimitrije (Pavlović), Varnava (Rosić), Gavriilo (Dožić), Vikentije (Prodanov), German (Đorić) i Pavle (Stojčević). Prva trojica su izabrana u vreme Kraljevine SHS/Jugoslavije, dvojica za vreme jednopartijskog komunističkog sistema (Vikentije i German), a jedan (Pavle) na početku uspostavljanja višepartijskog sistema u komunističkoj Jugoslaviji. Vreme njihovog arhipastirstvovanja je bilo različito i bremenito, praćeno jednim svetskim i dva građanska rata, kao i različitim vrstama potresa, tranzicija i društvenih promena na globalnom i unutrašnjem planu.

U Kraljevini SHS/Jugoslaviji je, upravo zbog postojanja različitih veroispovesti u granicama nove države, odbačen ustavno-pravni sistem državne vere i primenjen ustavno-pravni sistem priznatih Crkava i verskih zajednica. Takav ustavni sistem je razrađen i primenjen kroz posebne zakone, koji su od strane državne vlasti donošeni za svaku crkvu i versku zajednicu posebno (osim za Rimokatoličku Crkvu čiji prelati nisu

pristajali da se pravni položaj njihove crkve reši zakonom, kao i ostalima, nego papskim ugovorom (konkordatom), mimo ostalih Crkava i verskih zajednica).

U periodu do 1921. godine i donošenja Vidovdanskog ustava, kralj Aleksandar je, na predlog srpskih jeraraha, proglasio više uredba koje su se ticale unutrašnjeg organizacionog ustrojstva SPC. Reč je o Uredbi od 28. avgusta 1919. godine o ustrojstvu Središnjeg arhijerejskog Sabora[6], Privremenoj uredbi od 24. oktobra 1920. godine o Srpskoj Patrijaršiji [7] i Uredbi od 24. decembra 1920. godine o Svetom arhijerejskom Saboru i Svetom arhijerejskom Sinodu SPC. [8]

Nakon smrti Patrijarha Dimitrija, kralj Aleksandar Prvi Karađorđević je 6. aprila 1930. godine proglasio Zakon o izboru Patrijarha Srpske Pravoslavne Crkve. Takođe, proglasio je i Zakon o SPC i Ustav SPC. U Zakonu o izboru Patrijarha SPC, inače nevelikom po obimu i broju članova, regulisano je više pitanja: sastav Izbornog sabora, način sazivanja, način rada, način odlučivanja, način izbora, način proglašenja i intronizacije (ustoličenja) novoizabranog patrijarha.

U najkraćem, po odredbama ovog zakona, Izborni sabor je, nakon upražnjenja patrijarškog trona, na predlog ministra pravde zakazivao kralj svojim ukazom. U sastav Izbornog sabora su ulazili svi eparhijski i vikarni arhijereji SPC; najstariji protojereji Beograda, Peći i Karlovaca; dvorski protojerej; načelnik Pravoslavnog odseka Ministarstva pravde; referent za pravoslavnu veroispovest Ministarstva vojske i mornarice; rektori bogoslovija; predsednici sveštenečkog i monaškog udruženja; sedam po rangu najstarijih članova Velikog upravnog saveta SPC; predsednik Ministarskog saveta (Vlade) i aktivni ministri pravoslavne vere; predsednici Državnog saveta, Kasacionog suda, Glavne kontrole i rektori Univerziteta (ako su pravoslavne vere).

Poziv članovima Izbornog sabora upućivao je ministar pravde, koji je, ujedno, i otvarao zasedanje Izbornog sabora čitanjem kraljevskog ukaza i imena članova Izbornog sabora. Nakon toga, vršeno je molitveno prizivanje Svetoga Duha.

Izborni sabor je od ukupnog broja eparhijskih arhijereja birao trojicu kandidata, i taj spisak sa kompletnom dokumentacijom prosleđivao kralju preko ministra pravde. Kralj je, na predlog ministra pravde, jednog od trojice predloženih kandidata svojim ukazom imenovao patrijarhom SPC.

Nakon Drugog svetskog rata, društvene prilike su se u značajnoj meri pogoršale, a oblik državnog uređenja promenio. Komunistička vlast je već prvim Ustavom od 1946. godine proglasila odvojenost crkava i verskih zajednica od države, a gonjenje Crkve i crkvenih ljudi je predstavljalo redovnu i višedecenijsku pojavu, ali i glavno obeležje neformalnih odnosa između Crkve i države.

Sveti Arhijerejski Sabor je u novim prilikama morao da iznalazi nova rešenja i čuva Crkvu od nedobronamernih spoljašnjih uticaja komunističkog režima. U sastav Izbornog sabora više nisu mogli da ulaze načelnik Pravoslavnog odseka Ministarstva pravde;

referent za pravoslavnu veroispovest Ministarstva vojske i mornarice; predsednik Ministarskog saveta (Vlade) i aktivni ministri pravoslavne vere; predsednici Državnog saveta, Kasacionog suda, Glavne kontrole i rektori Univerziteta, pošto su oni uglavnom bili revnosni ateisti i članovi Komunističke partije. Sveti arhijerejski Sabor je, pod predsedništvom patrijarha Gavrila, upravo iz tih razloga pristupio izmeni Ustava SPC i u delu koji se odnosio na sastav Izbornog sabora.

Sa značajno redukovanim brojem članova Izbornog sabora izabrani su patrijarsi Vikentije (1950.g.) i German (1958.). Međutim, veliki broj članova Izbornog sabora, koji nisu bili arhijereji, stvorili su veliki manipulativni prostor komunističkom režimu za vršenje neviđenih pritisaka na članove Izbornog sabora.

Patrijarh German je, upravo iz tih razloga, 1967. godine prihvatio predlog tadašnjeg Episkopa dalmatinskog Stefana (Boce), a Sveti Arhijerejski Sabor usvojio da se izbor patrijarha vrši od strane Izbornog sabora koji isključivo čine arhijereji – članovi Svetog Arhijerejskog Sabora, i to žrebom između Saborom izabrane trojice kandidata.

S obzirom da još uvek nije štampan prečišćeni tekst Ustava SPC, mnogi novinari i samozvani teoretičari i analitičari su se u svojim „analizama“ držali poslednjeg izdanja Ustava SPC, štampanog 1957. godine. S obzirom da se oni veoma površno bave ovim pitanjima, nisu pratili „Glasnike SPC“ i kompletne izmene Ustava SPC od 1957. do 1985. godine, koje su 1986. godine objavljene u vidu brošure. Takođe, nisu zabeležili ni registrovali saborsku izmenu Ustava SPC od 24. maja 2005. godine kojom je propisan način izbora srpskog patrijarha (objavljena u „Glasniku“ br. 6 od juna 2005.g.). U pogledu izbora patrijarha, samo je ta odluka obavezujuća, što je i Sveti arhijerejski Sinod potvrdio. Otuda su ne samo crkveno-pravno neutemeljene, nego i smešne „teorijske i novinske verske analize“ o mogućnosti da se bez predsedavanja patrijarha na neustavan način menja Ustav SPC.

Nije nelegitimno govoriti i o drugačijim načinima izbora crkvenog poglavara, i to sagledavanjem istorijske i trenutne prakse u ostalim pomesnim Crkvama. To se može razmatrati samo prilikom izmene postojećeg ili donošenja novog Ustava SPC. Ali, to je i te kako nelegitimno govoriti u ovom momentu, upravo zbog toga što to nije po Ustavu SPC i može biti učinjeno tek uz prisustvo novog Patrijarha.

Članom 42. važećeg (i u ovom trenutku obavezujućeg) Ustava SPC propisano je da se „izbor Patrijarha vrši na zasedanju Svetog Arhijerejskog Sabora, proširenom i aktivnim vikarnim episkopima i to najdalje u roku od tri meseca od dana kada se patrijaraški presto uprazni. Patrijarh se bira između aktivnih eparhijskih arhijereja SPC koji upravljaju eparhijom najmanje pet godina“. Narednim članom je propisano da se „Patrijarh bira na zasedanju Svetog Arhijerejskog Sabora, na kome je prisutno najmanje dve trećine članova, pod predsedništvom najstarijeg arhijereja po posvećenju i to žrebom između trojice kandidata izabranih tajnim glasanjem i apsolutnom većinom. Odsutni arhijereji mogu ovlastiti druge eparhijske arhijereje da umesto njih glasaju, s tim da jedan arhijerej može biti opunomoćen samo jednim glasom“.

Verni narod, pa čak i one koji su upućeniji u crkvene prilike, svakako detaljnije interesuje kako se to srpski patrijarh bira žrebom (a ne kockom, kako neki pogrešno tvrde), iz koverata koji, kako mnogi opet netačno tvrde, „stoje u šeširu“?

Postupak je sledeći: nakon početka rada Izbornog sabora i priziva Svetoga Duha, utvrđuje se lista imena arhijereja, koji imaju pravo da budu birani za kandidata za patrijarha. Nakon toga, predsedavajući – najstariji arhijerej po posvećenju – otvara glasanje za prvog kandidata. Ukoliko niko od arhijereja ne dobije apsolutnu većinu u prvom krugu, glasanje se, nakon saopštavanja rezultata glasanja, ponavlja dok se prvi kandidat ne izabere. Ukoliko je kandidat izabran u prvom krugu glasanja – njegovo ime se upisuje na papir i stavlja u koverat. Na isti način se, sa neograničenim brojem ponavljanja, biraju preostala dva kandidata.

Kada se dobiju imena tri izabrana kandidata za patrijarha, koverti sa njihovim imenima stavljaju se u Sveto Jevanđelje (dakle, ne u šešir) na Svetom Prestolu u oltaru pridvorske Kapele Svetog Simeona Mirotočivog. Izborni sabor, posle odsluženog priziva Svetog Duha, poziva jednog od najstarijih arhimandrita, da, nakon metanisanja pred Svetim Prestolom i Izbornim saborom, molitveno sa najvećom pobožnošću i čestitošću izvuče jedan koverat i preda ga predsedavajućem. Predsedavajući – najstariji arhijerej po posvećenju, otvara koverat, izvlači cedulju sa imenom kandidata i čita ime novoizabranog Arhiepiskopa pečkog, Mitropolita beogradsko-karlovačkog i Patrijarha srpskog. Nakon toga, otvaraju se i koverti sa imenima preostala dva kandidata. Propisana je obaveza da se celokupan materijal Izbornog sabora čuva u arhivi Svetog arhijerejskog Sinoda. Nakon proglašenja imena novog patrijarha, arhijereji govore da je dostojan, pevaju mnogoljetstvije, čestitaju i, čestitajući, uzimaju blagoslov od novoizabranog patrijarha. Ime novog patrijarha se, nakon toga, obznanjuje narodu i državnim vlastima, a narednih dana se zakazuje njegovo ustoličenje u Sabornoj Crkvi u Beogradu, a potom i u manastiru Pećka Patrijaršija kao stavropigijalnom patrijaraškom manastiru.

Pažljivom analizom dva člana (42. i 43.) Ustava SPC, koji propisuju način izbora patrijarha srpskog, uočavamo postojanje nekoliko veoma važnih ograničenja ili, bolje rečeno, izvanrednih zaštitnih mehanizama autonomije Srpske Crkve. Prvi zaštitni mehanizam je sadržan u roku za izbor patrijarha, kako upražnjeni patrijaraški tron ne bi dugo bio bez crkvenog predstojatelja. Zatim, sastav Izbornog sabora takođe smanjuje mogućnost za vršenje spoljnih uticaja na članove Sabora. Treće, kandidat za patrijarha mora imati najmanje pet godina arhijerejske službe u eparhiji (period od pet godina arhijerejstva u eparhiji je uveden kako bi ostali arhijereji imali priliku da kandidata bolje upoznaju kroz njegov rad u eparhiji i na zasedanjima Sabora). Četvrti, veoma važan mehanizam zaštite unutrašnje crkvene autonomije u ovom pogledu, predstavlja izbor apostolskim žrebom između trojice kandidata sa apsolutnom podrškom članova Izbornog sabora. I peti zaštitni mehanizam nalazi se u činjenici da nijedan spoljašnji faktor ne može vršiti kontrolu glasanja od strane arhijereja, što znači da je u potpunosti obezbeđena tajnost glasanja kao jedan od najvažnijih faktora na svim izborima. Podsećanja radi, žrebom je u ranom hrišćanstvu izabran sveti apostol Matija.

Nakon upokojenja Patrijarha Pavla, u našoj medijskoj javnosti, a posebno od „sveznajućih“, a u mnogo čemu površnih samozvanih „verskih analitičara i sociologa religije“, uporno se kao mogućnost nameće promena ovakvog načina izbora patrijarha, sa obrazloženjem da je „Sveti Arhijerejski Sabor iznad Ustava SPC“; „da praksu izbora patrijarha žrebom imaju samo Srbi“, ili zbog navodne „bojazni da se u ovako složenim prilikama ne mogu izabrati tri kandidata za patrijarha“. Takvi stavovi zaista trebaju jednu dublju analizu i tumačenje.

Pre svega, više ne postoji, a to znači i da ne važi Zakon o izboru patrijarha SPC iz Kraljevine Jugoslavije kao pravni akt koji proishodi iz važećeg Ustava SPC. Norme o izboru patrijarha predstavljaju sastavni deo Ustava SPC (čl. 42. i 43.) kao najvišeg pravnog akta jedne pomesne Pravoslavne Crkve. Međutim, Ustav SPC se jedino može menjati od strane Svetog arhijerejskog Sabora, i to isključivo pod predsedništvom patrijarha. Otuda izmena Ustava u današnjoj situaciji Srpske Pravoslavne Crkve u delu koji se odnosi na izbor patrijarha nije moguća.

Stavljanje znaka jednakosti između važećeg načina izbora patrijarha apostolskim žrebom i jednog od mogućih, ali u ovom trenutku nevažećih načina (apsolutnom većinom u prva dva kruga, a potom relativnom većinom u trećem i poslednjem krugu glasanja) nije moguće, kao što nije moguće stavljanje znaka jednakosti između legalnog i nelegalnog, važećeg i nevažećeg. U stavu 2. člana 63. je propisano da se, u slučaju sprečenosti patrijarha da vrši svoju dužnost u dužem i trajnijem vremenskom periodu, „ne mogu po pravilu donositi crkveno-zakonski propisi, uredbe i načelne odluke“.

Sveti Arhijerejski Sabor jeste najviše crkveno-zakonodavno telo SPC, ali isključivo pod predsedništvom Arhiepiskopa pečkog, Mitropolita beogradsko-karlovačkog i Patrijarha srpskog. Sabor jeste iznad Ustava u pogledu činjenice da ima pravo da menja ili donosi novi Ustav, ali samo na način koji je propisan važećim Ustavom. Izuzetak postoji samo ukoliko Sveti Arhijerejski Sabor zbog hitnosti mora da donese neki crkveno-zakonski propis na sednici na kojoj ne predsedava patrijarh, ali se i ta odluka kasnije novom patrijarhu mora dostaviti na saglasnost (član 63.). Više je nego jasno da pitanje izbora patrijarha srpskog nikada nije predstavljalo, niti danas predstavlja, stvar hitnosti.

I jedan primer iz novije istorije SPC to više nego jasno potvrđuje. Naime, 16. septembra 1999. godine trinaest arhijereja SPC je Svetom Arhijerejskom Saboru SPC podnelo inicijativu da se promene norme Ustava SPC koje propisuju način izbora patrijarha. Prema obrazloženom predlogu, patrijarh bi se birao tajnim glasanjem u najviše tri kruga glasanja. U prva dva kruga se tražila apsolutna većina, a, ako je ne bi bilo, onda bi u trećem i poslednjem krugu glasanja bio izabran kandidat koji dobije najveći broj glasova (relativna većina). Sveti Arhijerejski Sabor je na svom zasedanju od 17. maja 2000. godine (ASbr. 54/zap. 29) prihvatio taj predlog i izmenio Ustav SPC u tom delu.

Međutim, Sveti Arhijerejski Sabor je na svojoj sednici od 24. maja 2005. godine tu odluku stavio van snage i doneo odluku da se po pitanju izbora patrijarha primenjuju

članovi Ustava koji su usvojeni 1967. godine, tj. da se izbor patrijarha vrši žrebom između trojice izabраниh kandidata.

Primedba „da praksu izbora patrijarha žrebom imaju samo Srbi“ nikako ne stoji. Načina izbora patrijarha u pomesnim Pravoslavnim Crkvama ima više (dovoljno je samo videti razlike u tom pogledu kod Moskovske Patrijaršije, Kiparske ili Atinske Arhiepiskopije), ali su svi načini i poznati i važeći. Uostalom, način izbora poglavara uređuju autokefalne Crkve na svoj način i u svojim prilikama, ali uz obavezu poštovanja svetih kanona. Izneta primedba „da praksu izbora patrijarha žrebom imaju samo Srbi“ nikako ne stoji i iz tog razloga što, na primer, Krsnu Slavu imaju samo Srbi. Da li neko može zamisliti šta bi se dogodilo kada bi nekom, ne daj Bože, palo na pamet da iz tih razloga ukida Krsnu Slavu kod Srba?

Ni primedba da postoji „bojazan da se u ovako složenim prilikama ne mogu izabrati tri kandidata za patrijarha“ nikako ne stoji. Ustav SPC ne predviđa rok u kome se obavezno mora izvršiti izbor patrijarha od momenta početka zasedanja Izbornog sabora. Izborni sabor otuda može trajati dan, dva, sedam ili više dana, a odgovornost počiva na pobožnosti, bogobojažljivosti, mudrosti, razboritosti i revnosti arhijereja – članova Izbornog sabora.

Uostalom, i način izbora patrijarha Pavla, koji je kao treći kandidat izabran tek u devetom krugu glasanja za trećeg kandidata, to potvrđuje.

Način izbora patrijarha žrebom se na primeru blaženopočivšeg Patrijarha Pavla kod nas Srba zaista pokazao blagoslovenim.

Smatram da, bez obzira na uvaženu praksu u drugim pomesnim Pravoslavnim Crkvama, kod nas Srba važeći propisi o izboru patrijarha obavezuju, bar za sada do izbora Patrijarha. Izbor patrijarha apostolskim žrebom između trojice kandidata sputava ambicije vlastodržaca na ovim prostorima, koji su se, još od kneza Miloša Obrenovića, uvek trudili da, na svoj način i iz različitih potreba, u manjoj ili većoj meri utiču na izbor crkvenog poglavara.

Srbima i Srpskoj Crkvi treba patrijarh po volji Božjoj i meri narodnoj.

FUSNOTE:

1) Lj. Durković-Jakšić, „Razvitak osnovnog crkvenog zakona u Šumadiji u prvoj polovini XIX veka (1804.-1847.)“, „Glasnik SPC“, Beograd, 1947.g., str. 10

2) V. Karadžić: „Istorijski spisi“, knjiga I, „Prosveta“, Beograd, 1969. g, str. 101

3) Episkop Sava: „Srpski jerarsi od X do XX veka”, „Evro”, „Unireks” i „Kalenic”, Beograd, Podgorica, Kragujevac, 1996.g., str. 314

4) Lj. Durković-Jakšić, nav. delo, str. 11

5) V. Karadžić, nav. delo, str. 102

6) Uredba o ustrojstvu Središnjeg Arhijerejskog Sabora od 28. avgusta 1919. godine, „Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca”, br. 90 od 4. septembra 1919.g., Beograd, 1919.g.

7) Privremena uredba od 24. oktobra 1920. godine o Srpskoj Patrijaršiji, „Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca”, br. 238 od 27. oktobra 1920.g., Beograd, 1920.g.

8) Uredba od 24. decembra 1920. godine o Svetom Arhijerejskom Saboru i Svetom Arhijerejskom Sinodu SPC, „Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca”, br. 18 od 28. januara 1921.g., Beograd, 1921.g.